

فصل سوم

مدل ارتباط مطلوب

توکل

رمز پیروزی امام حسین علیه السلام

مدل: ارتباط مطلوب

یکی دیگر از روش‌های توسعه، تعمیق، تنظیم و تبیین سخنرانی، روش ارتباط مطلوب است در این روش سخنران محتوای سخنرانی را حول سه محور تأیید، تبدیل و تخریب آماده می‌کند. که برای بالا بردن تأثیرگذاری، بهتر است تأیید، تبدیل و تخریب از زوایای مختلف مورد بررسی قرار گیرد. مؤیدات عقلی، شرعی، علمی، تجربی و عرفی می‌تواند سخنران را برای رسیدن به این هدف یاری رساند.

عنوان: توکل رمز پیروزی امام حسین علیه السلام اهمیت طرح بحث:

یکی از نشانه‌های انسان مؤمن توکل بر خداست. «امام حسین علیه السلام از ابتدای حرکت مبارکشان تا انتهای آن، درس‌های فراوانی به بشریت دادند که یکی از بزرگ‌ترین آن‌ها توکل بر خدا بود.»
یکی از دردهای امروز جامعه اسلامی ما چه در بعد فردی و چه در

بع‌د اج‌تماعی، فاص‌له‌ گرفت‌ن از این درجه‌ ایمانی است. در اسلام حسینی، تن‌ها راه پی‌روزی تکیه‌ به قدرت خداست و در اسلام یزیدی، برای پی‌روزی به قدرت انسان، به پول و مادیات بسنده می‌شود. سعی‌ مان بر آنست تا با پرداختن به موضوع مهمی مانند «توکل» قدمی در ترویج این اصل اساسی در مدیریت زندگی دینی برداریم. با توجه به مدل ارتباط مطلوب، ابتدا وجود رگه‌هایی از توکل در زندگی هر فرد را بیان می‌کنیم و می‌گوییم هر انسان عاقلی در زندگی توکل و تکیه‌ کردن به چیزی را تجربه می‌کند و در مرحله تبدیل خواهیم گفت که توکل صحیح می‌بایست به چه صورت باشد و نگاه ابتدایی به توکل را به نگاه اصیل دینی تبدیل می‌کنیم و در مرحله سوم آسیب‌هایی را که نگاه ناقص به توکل می‌تواند به ما برساند، گوشزد می‌کنیم.

تایید

انسان‌ها در بحران‌ها و کوران مشکلات زندگی به یک تکیه‌گاه محکم و مطمئن نیاز دارند؛ مثلاً:

- یک ورزشکار برای برنده شدن بر امکانات موجود، مهارت و نیروی جسمانی خود تکیه می‌کند.
- یک راننده به ترمز پیشرفته ماشین خود در سرازیری تکیه می‌کند.
- یک مهندس و دکتر برای انجام درست کارش به علم و تجربه خود تکیه می‌کند.
- یک نوزاد وقتی توسط پدرش به بالا پرتاب می‌شود، می‌خندد، چون اعتقاد دارد پدرش قدرت گرفتن او را دارد و حتماً می‌گیرد و

بر آن تکیه می‌کند.

- کسی که سوار آسانسور می‌شود یا در شهر بازی از وسایل آنجا استفاده می‌کند به اتصالات، کار مهندسی و طراحی که انجام شده است، اعتماد می‌کند و با خیال راحت از آن استفاده می‌کند. انسان عاقل در بسیاری از موارد، این اصل مهم را جاری می‌کند. مؤمنان نیز به خداوند بزرگ توکل می‌کنند و کارهای روزمره خود را بر این اساس برنامه‌ریزی می‌کنند.

تبدیل

ماشین‌های قدیمی ترمزهای مطمئنی نداشتند و بعد از تصادفات زیادی که به واسطه نقص در ترمزها اتفاق افتاد، سازندگان ماشین به فکر طراحی ترمزهای جدید افتادند. کم‌کم ترمزها پیشرفته شد تا به شرایط فعلی ارتقاء پیدا کرد. در هر صنعتی، پیشرفت روبه جلوست و انسان دوست دارد محصولش مطمئن‌تر و کارآمدتر باشد. حال اگر پیشنهاد شود که ای انسان! موجودی هست که تو می‌توانی با تکیه به آن، از تکیه به هر چیز دیگری بی‌نیاز شوی؛ جوابت چیست؟ می‌خواهی کسی را به تو معرفی کنم که با وجود آن دیگر از چیزی نترسی و وا همه از هیچ دشمن و خطری نداشته باشی؟^۱ چه بسیار پزشک‌هایی که بیماران زیادی را درمان کردند ولی خودشان با همان بیماری از دنیا رفتند. فراوان اند کسانی که به پولشان تکیه کردند ولی در شرایطی قرار گرفتند که پول نجاتشان نداد. بسیاری قدرتمندانی که به ارتش و زورشان (مثل صدام) اعتماد داشتند ولی مانند

موش در سیاه‌چاله‌ها از ترس پنهان شدند. تکیه به خود و غرور همیشگی است؟ «خُلِقَ الْإِنْسَانُ ضَعِيفًا»^۱ انسان ضعیف خلق شده است. «کافی ست موی رگی در مغز بسته شود و دیگر چیزی نماند از آن همه غرور و منیت.

ذات نایافته از هستی بخش کی تواند که شود هستی بخش

در داستان عاشورا، اگر مردم کوفه در برابر تهدیدها و تحریم‌های ابن زیاد به خدا توکل می‌کردند و به وعده نصرت خدا ایمان داشتند و خود را برای یاری امام حسین علیه السلام آماده می‌ساختند، هرگز این فاجعه عظیم رخ نمی‌داد و تاریخ با نابودی یزید و بنی‌امیه تغییر می‌کرد.

خدایی که کوفیان از توکل و تکیه به او محروم شدند و مقهور قدرت و شوکت و ثروت ابن زیاد شدند، این‌گونه است:

برخی از اوصاف خداوند

۱. قادر است

«وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ»^۲

و حکومت آسمان‌ها و زمین، از آن خداست و خدا بر همه چیز تواناست.

۲. عالم است

«وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ»^۳

او به هر چیزی داناست.

۳. حکیم است

«وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ»^۵

هر کس به خدا توکل کند، (بداند) همانا خدا عزیز و حکیم است.»

۴. مهربان است

«بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ»^۶

به نام خداوند بخشنده و مهربان.»

و اوصاف بی شماری که در مورد خداوند هست و همه آن ها در حد کمال و بی نهایت اند و دردی نیست مگر او درمان است، قفلی نیست مگر او مفتاح است و سختی و مشکلی وجود ندارد مگر اینکه او راهگشا است. پس کسی می تواند تکیه گاه باشد که:

«خودش به جای دیگر تکیه نکند.»

«اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ»^۷

هیچ معبودی نیست جز خداوند یگانه زنده، که قائم به ذات خویش است و موجودات دیگر، قائم به او هستند هیچ گاه خواب سبک و سنگینی او را فراموشی گیرد (و لحظه ای از تدبیر جهان هستی، غافل نمی ماند) آنچه در آسمان ها و آنچه در زمین است، از آن اوست کیست که در نزد او، جزیه فرمان او شفاعت کند؟! (بنابراین، شفاعت شفاعت کنندگان، برای آن ها که شایسته شفاعت اند، از مالکیت مطلقه

او نمی‌کاهد). آنچه را در پیش روی آن‌ها [بندگان] و پشت سرشان است می‌داند (و گذشته و آینده، در پیشگاه علم او، یکسان است). و کسی از علم او آگاه نمی‌گردد جز به مقداری که او بخواهد. (اوست که به همه چیز آگاه است و علم و دانش محدود دیگران، پرتوی از علم بی‌پایان و نامحدود اوست). تخت (حکومت) او، آسمان‌ها و زمین را در بر گرفته و نگاهداری آن دو آسمان و زمین [او را خسته نمی‌کند. بلندی مقام و عظمت، مخصوص اوست. هر کس به او تکیه کند، خدا او را کفایت می‌کند.]

«وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ؛^۸ کسی که به خدا تکیه کند، خدا او را کفایت می‌کند.»

امام حسین علیه السلام در پاسخ به طرماح فرمودند: «أما والله إني لأرجو أن يكون خيرا ما أراد الله بنا قتلنا أم ظفرنا؛^۹ آگاه باش! به خدا قسم من به اراده خدا خوش بینم، هر چه بشود، چه کشته شویم و چه پیروز شویم.» (هر چه بشود خواست خداست و من به او تکیه می‌کنم)

- «فَرَوَى عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ زَيْنِ الْعَابِدِينَ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ لَمَّا صَبَّحَتِ الْحَيْلُ الْحُسَيْنِ رَفَعَ يَدَيْهِ وَقَالَ اللَّهُمَّ أَنْتَ ثِقَتِي فِي كُلِّ كَرْبٍ وَرَجَائِي فِي كُلِّ شِدَّةٍ وَأَنْتَ لِي فِي كُلِّ أَمْرٍ نَزَلَ بِي ثِقَةٌ وَ عُدَّةٌ كَمْ مِنْ هَمٍّ يَصْغُفُ فِيهِ الْفُؤَادُ وَتَقِلُّ فِيهِ الْحَيْلَةُ وَيَخْذُلُ فِيهِ الصَّدِيقُ وَيَسْمَتُ فِيهِ الْعَدُوُّ أَنْزَلْتَهُ بِكَ وَشَكَوْتُهُ إِلَيْكَ

رَغْبَةً مِّنِي إِلَيْكَ عَمَّن سِوَاكَ فَفَرَجْتَهُ وَكَشَفْتَهُ وَأَنْتَ وَلِيُّ كُلِّ نِعْمَةٍ وَصَاحِبُ كُلِّ حَسَنَةٍ وَمُنْتَهَى كُلِّ رَغْبَةٍ؛^۱

حضرت سجاد علیه السلام فرمود: هنگامی که لشکر به جانب پدر بزرگوارم عزیمت کردند حضرتش دست نیاز به درگاه چاره ساز برداشته عرض کرد پروردگارا در تمام پیش آمدهای ناگوار پشتیبان منی و در هر سختی به تو آرزومندم و تو در هر پیش آمدی که برای من اتفاق می افتد یار و یاور منی و اطمینان من به تست بسیاری از اندوههایی که به من روی می آورد و قلب را ناتوان می کند و راه چاره را مسدود می سازد و دوست را خوار و دشمن شماتت می نماید همه را به توجه تو بر خود هموار ساختم و به جز توبه دیگری در میان ننهادم و به جز وصول به حضرت توبه دیگری اعتنائی ننمودم و تو در ب گشایش را به روی من گشودی و یقین دارم که کلید همه نعمت ها به دست تست و همه نیکویی ها به حضرت تو متوجه و تمام آرزوها به جانب تومی باشد. «امام حسین علیه السلام در شدیدترین مشکلات و در سخت ترین لحظات فقط خدا را صدا می زد و به او توکل می کرد.

تخریب

در این مرحله می خواهیم بگوییم اگر توکل به صورت صحیح آن فهمیده و به کار گرفته نشود چه مشکلاتی می تواند ایجاد کند.

الف) توکل بدون تلاش می شود بی مسئولیتی اگر کسی بخواهد در کنکور قبول شود، ولی در خانه بنشیند و

توکل کند! هرگز به قبولی دست نخواهد یافت و در واقع این فرد از مسئولیتی که به عهده‌اش است فرار می‌کند و تنبلی‌اش را با توکل توجیه می‌کند. قرآن در رابطه با توکل به پیامبر صلی‌الله‌علیه‌و آله می‌فرماید: «وَإِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ»^{۱۱} و اگر تمایل به صلح نشان دهند، تو نیز از در صلح درآی و بر خدا توکل کن، که او شنوا و داناست!»

پیامبر موظف است برای مقابله با دشمنان همه اسباب و مقدمات را فراهم کند و حذر و احتیاط پیشه سازد تا دشمن مکر نکند و...، حالا اگر دشمن پیشنهاد صلح داد و نشانه‌های ظاهری و در حد شناسایی، حاکی از صداقت او بود، خداوند به پیامبر می‌فرماید بپذیر و به خدا توکل کن که او به کید آن‌ها (اگر کید پنهانی داشته باشند) شنوا و بینا است و از شما مؤمنان دفاع می‌کند.

«خلاصه این قسمت این است که: از تو حرکت از خدا برکت!»

ب) توکل بدون برنامه‌ریزی می‌شود بی‌تدبیری

کسی صبح اول وقت مغازه‌اش را باز می‌کند، ولی برای کارش برنامه مشخصی ندارد. جنس مورد نیاز آن محله را تأمین نمی‌کند و با بداخلاقی با مشتریان رفتار می‌کند، نمی‌تواند انتظار داشته باشد که درآمدش زیاد باشد؛ چون اگر تدبیر می‌کرد، جنس مورد نیاز را می‌آورد و با مشتریان با خوش رفتاری و مدارا تعامل می‌کرد.

ج) توکل بدون رضایت می‌شود بدگمانی به خدا

اگر کسی توکل کند و نسبت به اعتمادی که به خدا کرده است

یا باعجله یا باکم معرفتی متزلزل شود، توکلی کرده است که برایش ثمر ندارد. این بدگمانی برای او بسیار مضراست و ممکن است فرد را از تباط و توکل به خدا ناامید کند: «الظَّائِنَ بِاللَّهِ ظَنُّ السَّوِّءِ عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوِّءِ»^{۱۲} به خدا گمان بد می برند مجازات کند (آری) حوادث ناگواری (که برای مؤمنان انتظار می کشند) تنها بر خودشان نازل می شود.»

به همین دلیل است که گفته می شود اگر کسی به خدا توکل کند و به او اعتماد داشته باشد، اگر همه عالم در برابر او قرار گیرند، ترس و دلهره ای ندارد.

خاطره توکل و خدامحوری

عباس را فرستادند امیدیه. سه شنبه شد و پنج شنبه اش عید قربان بود. (همان عید قربانی که عباس به حج نرفت تا در دفاع از انقلاب اسلامی به خدا برسد و همان روز در آسمان شهید شد). عباس داشت با من حرف می زد. ۴۵ دقیقه برای من درس اخلاق گفت: «مواظب آقای خامنه ای باش. این سید اولاد پیغمبر را تنهایش نگذار. هر جا می رود، همراهش باش. ۷۰۷ را خودت بنشان روی سایت (site). ببین آقای مطلق، پیامبران و امامان یک کابل داشتند خیلی ضخیم و هر وقت می خواستند با خدا رابطه برقرار می کردند؛ اما ما گناهکارها که نمی توانیم با خدا این گونه باشیم. حداکثر بتوانیم پنج وات وصل شویم. این تلفن را نگاه کن. پنج وات است، ولی با کل دنیا می توان صحبت کرد. سعی کن با همان پنج وات سیمت وصل شود. نماز اول وقت

رافراموش نکن، از دعا غافل نشو، قلبت وسط دریا باشد. ببین موج‌هایی مثل بنی صدر و کارهای آن‌ها را! آن‌ها مثل موج‌هایی هستند که وقتی به صخره‌ها بخورند، کف می‌شوند. قلبت وسط دریا باشد که با هیچ چیزی نلرزد.^{۱۳}

خلاصه:

تایید:

در این قسمت به تایید عقلی تکیه کردن و اعتماد در زندگی روزمره مردم پرداخته می‌شود.

تبدیل:

می‌گوییم انسان اگر می‌خواهد تکیه و توکل کند چه بهتر که به کسی تکیه کند که به کس دیگری وابسته نیست.

تخریب:

چه بسیارند کسانی که توکل می‌کنند ولی اهل تلاش و برنامه‌ریزی نیستند و در نهایت به خدا بدگمان می‌شوند.

١. سَأَلْتُ الرِّضَا ﷺ فَقُلْتُ لَهُ جَعَلْتُكَ فِدَاكَ مَا حَدُّ التَّوَكُّلِ فَقَالَ لِي أَنْ لَا تَخَافَ مَعَ اللَّهِ أَحَدًا. الأمالي (للصدوق) / النص / ٢٤٠ / المجلس الثاني والأربعون.
٢. نساء، ٢٨.
٣. آل عمران، ١٨٩.
٤. بقره، ٢٩.
٥. انفال، ٤٩.
٦. حمد، ١.
٧. بقره، ٢٢٥.
٨. طلاق، ٣.
٩. وقعة الطف / ١٧٤ / [عذيب الهجانات] ... ص ١٧٣.
١٠. الإرشاد في معرفة حجج الله على العباد / ج ٢ / ٩٦ / واقعة كربلاء و بطولة الإمام الحسين وأصحابه واستشهادهم وما جرى ﷺ بعده ... ص ٩٥.
١١. انفال، ٦١.
١٢. فتح، ٦.
١٣. ماهنامه امتداد شماره ٨ / صفحه ٣٥؛ چیزی بالاتراز خوبی ها.

